

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

Disputationes Chirurgicæ Selectæ

Haller, Albrecht von

Lausannæ, MDCCLVI.

VD18 90538986

CLV. Dieterici Sproegel, Halberstadiensis. Observationes Quaedam
Selectiores.

urn:nbn:de:gbv:45:1-16618

CLV.

DIETERICI
SPROEGEL,
HALBERSTADIENSIS.
OBSERVATIONES
QUÆDAM SELECTIORES.

Helmftad. Octobr. 1720.

CL. 1.
P I E T R I
S P R O E G E L I
W E R K E N
G E S H R V A T I O N E S
Q U A D A M S E L E C T I O N E S
T A M E N D I C H T
1710

§. I.

TOtius machinæ humanæ effectus producuntur ab entibus eandem constituentibus & communicantibus externis, utrisque leges æternas naturæ inditas continentibus, ex quibus actiones & passiones consequantur. Cum vero totius globi terraquei objecta observabilia sint vel solida, vel fluida, omnes quoque observabiles nifus & motus corporis nostri dependent à legibus æternis solidorum & fluidorum, continente solido, contento fluidiformi, illo movente, hoc moto. Si jam leges naturales legitime actu & potentia exercentur, producitur perfecti corporis, in circumstantiis à Directore universi intentatis, positi effectus, seu sanitas, finis nostri Creatoris. Uti jam præcipuum vitæ & sanitatis momentum in circulatione bene procedente versatur; sic etiam ex hujus depravatione origo mortis & morborum deducenda venit. Nihil in corpore proprie quietum est, singula aut movent aut moventur, pro quorumlibet tamen modulo.

§. I I.

Hinc plurimorum morborum & in specie omnis generis tumorum fecundissima mater sunt obstructions; culpa vel in vias cum suo motore, vel in contenta redundante: quando ex mobili fit *στάσιμον*, ut motu progressivo vitiatum, itus & reditus liber impediatur, & accumulatio fiat partialis liquidorum. Obstructio vero non semper intelligenda totalis sed etiam partialis; nec essentialis æque quam per consensum quoque; unde & vitia inde evenientia obstructionis nomine sæpe venire solent medicis: nec in vasis majoribus sanguiferis, sed in vasculis minimis capillamentosis seu poris, ut & aliis ductibus excretoriis eveniens; eaque positiva & privativa. Id quod per mechanicam satis est perspicuum.

§. I I I.

Est unicuique parti sua dimensio ratione ponderis mensuræ & proportionis, quæ si ultra datas lineas p. n. inæqualiter augeatur, tumere dicuntur partes. Ubiunque proinde obstructio, ibi humorum appellentium collectio, consequenter tumor producitur: major vel minor; externus vel internus; calidus inflammatorius, vel frigidus serofus; dolorificus vel indolens: ut alias distinctiones taceam. Maxima tumorum latitudo est, non solum, quod pro diversitate subjecti & materiæ subsistentis varia conditione, variant: sed etiam ratione morbi decursus & curationis diversimode tractandi veniant. Sic & non omnes tumores ut absolute tales curandi sunt; quod herniarum proprie dictarum aliorumque exemplo clarum fit.

Tom. V.

Y y y

§. I V.

§. I V.

Quandocunque jam sanguis, quacunq; de causa, in exilissimis vasorum ramificationibus progressum debitum amittit & $\zeta\acute{\alpha}\sigma\epsilon\iota$ hæret; subsequitur necessario ob continuum humorum appulsus sanguinis congestio, seu partis major vel minor inflammatio. $\Sigma\tau\acute{\alpha}\sigma\iota\varsigma$ hæc quo sincerior, eo exquisitior contingit inflammatio, & quo magis à sinceriori sanguinis temperie abit congestio, eo plus inflammationis genium temerat, ejusque decursus & symptomata variat.

§. X.

Testantur de præsentia, nec non gradu inflammationis, magis vel minus exquisito, calor & æstus certo spatio & loco definitus; sensus ardoris, & dolor lancinans plerumque pulsatili junctus; rubor flammeus, accumulatum sanguinem notans; & ex fibrillis & vasculis distentis tumor. Quæ omnia in partibus externis conspicua sensus feriunt, in internis minus, artificiose magis eruenda, cujusque enim partis actio læsa morbum determinat.

§. V I.

Si mitiora hæc ratione gradus & peripheriæ existant, leviolem quoque remoram fluidis positam esse arguunt. Unde non raro spontaneo naturæ robore, vel uno dato diaphoretico, omnia decrescunt, & paucis diebus plenarie resolutione discussoria obtenta evanescent: restituto libero massæ sanguinæ circulo.

§. V I I.

Sin vero vehementius obstaculum existat, graviolem sanguinis $\zeta\acute{\alpha}\sigma\iota\upsilon$ & collectionem partialiter subsistentem producens, symptomata omnia incrementum, & dolor pulsatorius exasperetur, etsi terminatio discussoria obtineri haud possit, inflammatio sequitur apostematodes, in abscessum tendens ordinariè. Ubiq; enim sanguis extra sua vasa majora & progressum detentus, localiter subsistit, ex propria mixti constitutione nihil aliud simpliciter producit; quam ut primo coaguletur, & ad motum iners reddatur; deinde successive in putredinem ruat; unde sphacelus presso pede sequens destruit partem. Nisi tertio, concurrente calore nativo & vegeto vividi sanguinis motu circulatorio, partem $\zeta\acute{\alpha}\sigma\epsilon\iota$ abscessam circum circa fovente & penetrante, in pus spissius vel liquidius, pro miscelæ stagnantis humoris præportione, transmutetur. Appulsus etenim & impulsus vividi sanguinis facit pus. Resolutio putredinosa deficientis calo-

caloris vitalis effectus, pus vero concurrentis & foventis ejusdem productum est. Hinc contraria sibi sunt *vémpoais* & pus.

§. VIII.

Præmissis jam iis, quæ ad theoriam inflammationis suppuratorix spectant, ulterius de curandi methodo quædam notabo. Prima & generalis inflammationis curandæ est intentio; ut sanguinis *scdis* expediatur, & in motum ordinatum redigatur, quod, cum in inflammationibus suppuratoriis discussione rarius obtineri possit; non tam suppurationis promotione, & abscessus maturatione, quam ejusdem matura curatione, ne partes fluidæ & solidæ intimius destruantur, sed pars in integrum, quocitius eo melius restituatur, intentandum unice.

§. IX.

Medico tuta brevis & jucunda curatio ubique cordi est habenda, semper observanda. Suscipit sæpe natura sanguinis organismo coacta, motus tales & secessiones, non tamen semper, operi bene cœpto ulterius perficiendo par est, nec sola sibi sufficit, sed & hic ut in aliis morbis, a docta arte exposcit suppetias. Quibus destituta, vel activa, ob partes continentibus obstantes; vel passiva, ob defectum roboris vitalis succumbens; morbos producit sæpissime incurabiles, & mortem ipsam agnoscit victorem.

§. X.

Ultra vulgus chirurgorum sapere decet rationalem medicum, & pari modo, in inflammationibus suppurantibus & ipsis abscessibus non simpliciter suppuratio promovenda, qua scilicet abscessus amplificantur, & inflammationes fomentantur, nec vulgaria abscessuum signa expectanda veniunt: sed inflammationes suppurantes, & abscessus crudi dicti, cum patentes tum latentes & accessum admittentes, profunda & satis ampla incisione quo maturius eo melius aperiri possunt; ut humoribus stagnantibus detur exitus, ne fibræ in liquamen resolutis, nimium partes patiantur detrimentum, & debitus restituatur naturæ circulus. Symptoma inflammationem concomitans præcipuum est dolorifica perceptio febrim & convulsiones aliaque non raro producens, eademque simul per dicta tolluntur; quæ medici internis curare frustra intendunt, causa quippe si non aucta, tamen restante; unde & analogia edocti præsentia febrim & dolore definito punctorio maxime, inflammationem seu abscessum latere feliciter arguunt. Non raro enim citius, quam expectata maturatio, apostematis elevatio & prominentia se prodant; pus conten-

tum acre redditum, activum & auctum, vasa proxima comprimit, fibrillas in spasmos & crispaturas citat; eoque modo *σάρον* majorem imo gravissimam gangrænosam sæpe efficit, nerveas fibrillas vellicando & irritando, convulsionem producit; nec non interiora versus proserpendo sub musculis & membranis partis destructionem, cavitates, cariem, fistulas immedicabiles, mortemque ipsam causatur.

§. X I.

Ex dictis satis patere poterit, per maturam abscessuum incisionem, plurimis anteverti malis alias subsequituris, simulque apparet, vasorum nondum ruptorum statum inflammati loci, esse quidem violentum & p. n. haud tamen incurabilem; ut in vulgari medicorum theoria, inflammatum locum, in pure macerando, totum destruendum, quasi supponitur. Sublata enim resistantia actus congestorius tollitur & partes relaxatæ subsident naturaliter, adeoque suppuratio non dependet ab inflammatione ut inflammatione, sed ab læsa unitate vasculorum, quæ si præcaveatur, affectarum partium non fit suppuratio, nisi quoad vulnus. Unde & medici rectius mederi his, & ægrum morbi feviticæ alias relictum, defendere discunt, ad alia pro re nata applicanda. Nec non tutam existere, & brevem restituendi methodum liquet, ubique in medico summe laudabilem. Jucundum illud forte objici posset, equidem cuique perito notum est, illud in chirurgia, non ita accurate desiderari posse, cum hæc indicatio a tuto & cito in morbis igne & ferro tentandis, merito dirigatur. Præter hæc dubium sane est, utrum ne, jucundius omnibus dicendum sit, si brevius æger a malo liberatur, cum cito & tuto id fiat; adeoque omnes tres tam nobiles medici partes per hunc processum obtineri, demonstratur.

§. X I I.

Uterius a plerisque chirurgiæ scriptoribus præscriptum legitur, contrarium sane sententiæ fulmen. Omnem scilicet præmataram inflammationum suppuraantium apertionem summopere fugiendam; totumque puris oceanum & majorem partis destructionem expectandam esse; citius enim & maturius quam abscessus maturati manifestissima signa apparent, ita ut oculis erupturum pus usurpari possit, factam apertionem abscessus, sequi inflammationem majorem, imo gravissimam; nec non membrorum immobilitatem; & fistulas inde pessimas produci. Pessima certe phænomena! quæ juvenem medicum, facile a recta & optima procedendi methodo arcere valerent. Sed nullo hæc fundamento nituntur, irriti, potius speculationibus & observationis incertitudine fulcitas fallacia commissa, causæ non ut causæ, sicque effectum accidentali vel medentis cul-

culpa, vel mali rebellioris conditione, pro ordinario accepto. Idque tanto probabilius assero, quod haecenus immaturos abscessus incidere quasi religiosum fuerit, unde per se patet, experientiam comparari haud potuisse, ut enim ignoti nulla cupido, sic & intentati nulla datur cognitio & experientia.

§. XIII.

Rationi experientiae junctae id minime contrariatur. Idem vero omnes indicationes, & circumstantiae ex supra repetendis suadent, quod & variis observationibus confirmatum habeo. Potissima inter alia movebitur objectio, quod videlicet ex partis jam dum laesae incisione, major subsequatur inflammatio, imo ut imperitis videtur gangraenosa: cujus gratia non negligenda distinctio, inter incisionem in parte sana, & parte jam dum obstructione & tensione affecta factam. Ibi quaedam contingit *σάσις*; hic vero, cum sanguis cum moleculis inflammantibus in minutissimis vasculis subsistens, easque distendens educatur, & pus tendens circumjectos poros comprimens & vellicans, sicque obstructionem & convulsiones causans eliminetur, laxioribus & pacatioribus omnibus redditus minime incrementum inflammationem sed imminui, causis quippe moderatis, est necesse. Fistulas quod attinet, praematura incisione produci haud est probabile, cum eadem optima fistularum praeservatio sit & curatio. Immobilitas denique membrorum, inflammationem suppuratam facilius sequitur sibi relictam, quam recta *Ἐγχερεσει* aperta: cum eadem h. l. vel a muscoli destructione vel tendinis corruptione, ob pus conclusum partes erodens, dependeat; musculus vero suppuratione destructus non potest movere, discontinuatus vero potest.

§. XIV.

Expositis jam rationibus alterum medicinae fulcrum experientiam jungeret animus, observationibus crudorum abscessuum apertionem plurima bona non mala attulisse, demonstraturus. Ita inflammationes, si in locis nervosis & membranosis formentur, non raro efferas satis convulsiones producant; & pariter ac in medicina in morbis inflammatoriis, defixis in parte acrioribus humoribus distendentibus fibrillas, saepe lethales eveniunt; quod exemplo phrenitis, paraphrenitis, nephritis, & variolarum notum est.

§. XV.

Talem inflammationem suppurantem cervicis, profundam & amplam in puero sex annorum cum convulsionibus vehementioribus, calore conti-

tinuo febrili maximo conjuncto, valde ægrum affligente; non expectabili maturatione, mediante incisione feliciter curavi, absque ullis relictis symptomatibus. Apertione vero facta sanguis & pauca materia fequebatur, convulsionibus vero & febris absque aliis medicamentis cessabant. Similem casum novi in virgine generosa adulta, convulsionibus inde uterinas patiente, quæ convulsionibus persistentibus & incrementibus, per incisionem curata est felicissime; remittente inflammatione febris & convulsionibus. Exinde inflammationes & convulsionibus non tam intendi per maturam incisionem sed longe optime & brevissime sedari manifesto evincitur. Refertur etiam hic potest paronychia, maturis incisionibus curata, de quibus inferius plura.

§. XVI.

Eadem tempestivæ aperturæ utilitas & necessitas est in inflammationibus & abscessibus maxime profundioribus seu occultis vulgo dictis; qui non ut alii oculis patent, nec ordinaria inflammationis & abscessus signa habent sensibilia, sed judicio exquisito medici, ex prægressis, ut dolore, febris præsentis &c. deprehenduntur & illustrantur, artificiose magis eruenda. Hujus generis inflammationem in abscessum abeuntem, notavi in nauta pletorico, sub musculis brachii latentem, cum febre magna & ardore, nullis ordinariis puris signis præsentibus, excepta aliqua ad extra inflammatione. Quare a medico & chirurgis pus adesse negabatur, illo febrim symptomaticam tollere, his fomentationibus inflammationem discutere laborantibus. Perpensis hinc accuratius circumstantiis, pars incisione profunda aperiebatur, qua peracta, pus erumpebat & sanguis copiosus; & febris cum inflammatione & dolore optime cedebat, antea incurabilis, æger vero brevi restituebatur a vulnere.

§. XVII.

Vir 50. ann. nobilis laborabat febricula continuante, & querebatur de dolore pectoris lateris dextri obtuso, nullo tumore, rubore &c. nisi colore incarnato conspicuo: partibus his æqualiter absque fluctuatione extensis, abscessus a medicis negatus est. Accuratius vero inquirenti, durities unius loci sistebatur; qua incisione aperta, materia cruenta purulenta mixta erupit, cum singulari adstantium stupore. Postea vero cavitatibus ibidem quibusdam deprehensis & apertis copiosius pus successit, & æger decenter observatus feliciter a malo curatus est: apostema hoc latebat sub musculo pectorali, & intercostalibus, pleuræ motu conspicuo. Quid quæso & quanta tanti abscessus maturatio fuisset expectanda? quis ne intelligit? citius pus acre interiora versus agendo pleuram erosisse, sicque cum summo vitæ periculo se in thoracis cavitatem
mento;

exonerasse, & si non vitæ, sanitatis tamen summo detrimento; tantum vero utilitatis incisio præstare potest. Eundem casum fere occultiore in latere sinistro pectoris, apertum & bene curatum observavi.

§. XVIII.

Casum haud dissimilem, B. meus Parens M. D. haud ita pridem communicavit; ubi morbus vagus in inflammationem suppurantem solutus est. Incepit dolore vago pectoris & lumborum, postea tandem sinistrum lumborum latus dolore nephritico simili notavit cum aliquo rubore. Consilio medici dolenti loco cataplasma applicatum est, dolore crescente post paucos dies incisione musculos penetrante est apertus, magna prodeunte puris copia. Sedem apostematis aliam haud assignare licet, quam inter musculos & ipsum peritonæum. Ex quibus iterum incidendi dignitas, legitima directæ, elucet; maturatione enim expectata, certo certius pure in cavitationem abdominis effuso æger occubuisset.

§. XIX.

Incisionis rite applicatæ exemplis visis: neglectæ jam fructus exponam. Rusticus post gravem morbum, abscessum sub musculis glutæis, per annum neglectum, pro arthritico dolore habitum, gerebat. Ex quo, pure non ad extra ob musculorum, & membranarum resistantiam determinato, sed ad interiora progrediendo, fistulam ani reportaverat. Operatione facta, plurimas totius lumbi latebras callosas, ut & cariem ossis ischii & fœmoris profundam oculis sistebat: observato rite vulnere, fistula ani facile curabatur. Reliquæ vero latebræ ob subjectam cariem, enormius ossibus insculptam minusque separabilem, coalescere recusabant; quare viribus & victu necessario deficientibus, dimidio anno præterlapso succubuit. Miles ex abscessu pectoris neglecto minus aperto, fistulam reportaverat cum carie costæ ad pleuram usque. Curabatur tamen post octo menses a malo pertinacissimo integerrime, post aliquot perpessas incisiones: integumenta enim cum musculis tota erant callosa, unde rursus variæ cavitates ortæ fuerant.

§. XX.

Simile exemplum relatam habeo a Dn. Eggebeck operatore Hamburgensi celeberrimo; ubi ex abscessu femoris neglecto, totum femur fistulosis ductibus affectum, & totum fere os circumcirca carie notatum deprehendit. Curationem tamen tanti mali per plurimas femoris ad os usque factas incisiones, felicissime obtinuit, pro solita ejus in medendo dexteritate: spontaneo naturæ robore & motu circulatorio, carie secedente, vulnera solis linteis carptis replendo. Hæc probant natu-

turæ vigore præsentē, & mali causâ ablata, facilius obtineri cariei separationem, illo vero deficiente ægerrime, nec per mille etiam sine ratione sæpe applicata medicamenta, ab arte promoveri. Cautica vero ad cariem tollendam & inde producta adhibere; plane incongruum iudico.

§. XXI.

Jam dicta specialius paulo, bubonibus tum venereis tum pestilentibus illustrabo. In utrisque præfens est inflammatio, causaliter obstructio: quarum alter ab humoribus fermento venereo infectis, in glandulis subsistentibus causatur; alter a naturæ virtute partes putridas eliminatura, producitur, glandulis ob minima vasa copiose contenta & a calidi fonte distantiam, facilius decubitus admittentibus. Uti jam resolutio discussoria, harum inflammationum nunquam exoptanda, sed omni potius modo præpediendâ; ita minime suppuratio vel plenaria maturatio expectanda est, ut omnes quidem intendunt autores. Sed potiori jure bubones tam venerei, quam pestilentes, primo inflammationis initio matura incisione aperiendi & glandulæ destruendæ veniunt; quo major in debilitata parte fiat depositio, quod idem a recta via alienum minime putandum est.

§. XXII.

In bubonum curatione non tam ipse tumor, quam materia contenta respicienda est, ne quantitate qualitate & motu suo noceat. Adeoque nec resolvendi sunt nec maturandi, utroque enim casu, venenum suum communicando, massam sanguineam inficiunt, & ex malo particulari, universale, vel gravissimum vel lethale producunt. Monent hæc in tumoribus cacochymicis merito observanda; segregata heterogenea non esse retropellenda vel discutienda, ne partibus nobilioribus labes afficeretur, exitus potius conciliandus. Ex quibus liquet forsitan, quare in morbis exanthematicis, alvus laxa malum, & in variolis v. g. eruptis, non sit purgandum; plerisque enim præsentibus variolis purgatos, factis cessasse, experientia loquitur. Unde & forte in variolis confluentibus, scarificationes non inepte adhiberentur. Longe itaque tutius & citius bubones sanantur per maturam incisionem, simulque plurimis metuendis malis antevortitur, & ipse aliquando subsequens scirrhus, vel fistulæ præcaventur, nullo cum periculo.

§. XXIII.

Proposita methodo nonnullos bubonibus venereis laborantes, glandulis destructis, inflammatione remittente, suppuratione optima succedente,

dente, brevi tempore felicissime restitui. Inter alia a nauta, qui bubonem dextri lateris cum inflammatione summa lata & profunda, abdominis & scroti parte simul occupata, durum fere scirrhosum gerebat per tres menses, consultus: incisionem suasi, incisione satis profunda sic admissa, adhibitis simul cataplasmatibus, suppuratio copiosa successit, sicque quinque hebdomadum spatio consolidationem obtinui. Alteri gonorrhœa virulenta laboranti eademque maturius cessante, superveniebat bubo; quo incisione aperto, gonorrhœa ut ante procedebat, ab utrisque vero feliciter restituebatur. Post octo hebdomades altero afflictus bubone, similiter per incisionem curatus est. Est hic notabilis gonorrhœæ & bubonum consensus, non nisi per nervos explicandus, & forte etiam ignota adhuc vasa, quare illa adstringenda minime venit. Ex applicatis in secta hernia causticis, puerum vidi utriusque lateris bubones passum, altero majori per incisionem curato, altero evanescente; ex quibus analogiam generationis bubonum concipere licet. Eiusmodi vero affectus incisione matura haud curatos, plurimas malas sequelas intulisse docet ratio & experientia. Sic ex neglectis bubonibus fistulas pessimas ichore copioso madentes vidi, pubem penetrantes & ad ossa pubis pertingentes. In aliis luem veneream molestius curandam, secutam observavi.

§. XXXIV.

Addenda quædam restant de bubonibus pestilentialibus incidendis. Cum criticus naturæ decubitus ordinarie sit bubo pestilentialis, ex undis sanguinis protrudente natura heterogeneum: eadem in opere suo omni modo sublevanda est a genuino sui ministro, ne hostis robore victa succumbat. Generalis hinc medici debet esse intentio, ut venenum pestilentiale e corpore eliminetur per viam a natura monstratam. Id quod hæcenus omnis generis medicamentis, tota fere pharmacopœa perlustrata & applicata: per suppurationis maturationem consequi frustra intenderunt. Præ reliquis, ea adhuc legitimo rationis usu adhibita videntur, quæ acrimonia & partium tenuitate fibrillas irritando, influxum humorum & decubitus majorem producere valere, sicque naturam stimulando ansam eliminandi venenum dedere: itidem vero indicationem non explent; quamvis enim decubitus citent, exitus tamen ut separari heterogeneum possit e vitali sphaera, haud conceditur. Clausis quippe dimensionibus ad suppurationem & spontaneam apertionem relictis, tum motu patietum spasmodice compressorio, tum puris copia, pus massæ sanguineæ communicatur. Unde febrim mortis causam sustentari necesse est & ægrum jugulari.

§. XXV.

Quod cum intentioni plane contrarietur omni modo evitandum, & auxiliis magis idoneis succurrendum est. Quem in finem incisio bubonum matura laudanda & omnibus præponenda venit. Per hanc quippe omnibus indicationibus satisficit; decubitus procuratur ob debilitatam magis partem, suppuratio magis promovetur, & exitus conceditur continuus, quæ omnia magnum necessario levamen afferunt; successive natura opera sua absolvere & quiete amat, non impetuose una & semel: nec facit saltum, nisi mechanismo organico coacta, quare suppetiæ ferendæ. Paratur sic egregii usus fonticulus, quorsum pro lubitu omnia deponi in tantis rerum angustiis possint, per hæc fonticulorum usus & in medicina necessitas egregie illustratur, unde & in peste ulceribus afflictos præ reliquis a peste liberos mansisse, observatum est. Cum enim in omni intemperie curanda, utile sit & necessarium M. S. a partibus heterogeneis vinculo vitali inimicis, eamque violenter destruentibus liberare; & motus naturæ criticus in partem ignobiliorem sic deterrinari queat & promoveri: excellentissimam inde medicinæ ex chirurgia illustrationem & dignitatem accedere quilibet judicare poterit. Per quam medendi rationem & id obtinemus, quod sudorifera, sacra in morbis acutis anchora, facta apertione tute propinari possint: quod in clausis bubonibus, quia tum undis sanguinis magis motis, & motu critico naturæ inverso & præpedito, venenum separatum rursus iisdem communicatur, non absque maximo periculo & præsentanea noxa facere licet. Ex quibus etiam rationi liquet, incisiones vel inflammatione adhuc absente factas, pestis curationem plurimum facilitare, plurimosque ex mortis faucibus eripere posse, debilitata sic parte & natura ad decubitus & eliminationem suscipiendam magis invitata; quod ipsa experientia confirmat, adeo, ut inferre merito liceat, quo maturior fiat incisio, eo faciliorem & certio rem pestis curationem expectari posse. An vero ex analogia in reliquis acutis febribus, imprimis exantematicis, ad heterogeneum e massa sanguinea rejiciendum factæ incisiones usum afferre valeant; quanquam ex dictis haud obscure suspicari liceat, experientia destitutus, naturæ scrutatoribus artisque promotoribus relinquo.

§. XXVI.

Cum in curatione bubonis pestilentis, pestis curationem consistere a plerisque practicis observatum referatur: rationibus explicatis, certissimis licet fundamentis innitentibus, experientiam in Ephemerid. Acad. nat. curios. cent. VII. observat LXIX. Anni MDCCXIX. a Fratre meo M. D. Hamburgensi relatam adjungere placet. Testantur hæc non uni-
ca

ca idem experientia vel altera constare, sed centum & plures mortis faucibus esse ereptos, adeo ut nullus cui ante triduum præterlapsum febris aggreddentis, incisio applicata sit, mortuus fuerit, quod si vero post triduum facta fuerat, non omnes evasisse, moræ magis quam incisioni inferendum, reliqua pluribus inde repeti poterunt. Ipse vero mulierem per octo fere menses gravidam bubonibus pestilentialibus afflictam, incisionibus maturis utriusque lateris curatam observavi, & hinc feliciter peperisse & vixisse, ne alia nunc memorem.

§. XXVII.

Quæ in superioribus de inflammationibus allata sunt, ex gangrænæ doctrina, gradus habita ratione, magis confirmantur. Quam tertiam jam speciem inflammationum gravissimam paucis evolvendam sumo. Uti passim simplex & verus affectuum conceptus desideratur, ita quoque gangrænæ notio apud plerosque autores confusa reperitur, aliis cum ipso sphacelo gangrænâ confundentibus, aliis eandem pro incipiente sphacelo accipientibus, alias detorsiones taceo. Cum autem diversa nomina, diversas etiam res denotare debeant, & gangrænæ signa sphacelo deprehendantur contraria, rectius hinc pro summo inflammationis gradu cum Dn. D. I. A. Wedelio præceptore meo colendissimo, aliisque præeuntibus, mihi accipitur, & Germanis *der heisse Brand* apte & vere vocatur, reliqua prætereo de re ipsa magis sollicitus. Est inflammatio, & oritur ex *σάσις* sanguinis gravissima, & summo caloris gradu ab aliis morbis & succedente ordinariè sphacelo realiter distinguitur. *Στάσις* memorata & motus intestinus in gangrænâ producenda sunt causæ sociæ, una sine altera iners est. Si tamen pressius paulo insistatur, & quærat in quo consistat causa immediata gangrænæ, strictiori sensu & rectius motum intestinum quam *σάσις* sisterem; non enim prius adesse gangrænâ putandum est, quam calor sentiatur summus essentielle phænomenon, & quamvis adsit *σάσις*, nisi motus intestinus contingeret major, nunquam gangrænâ oriretur. Adeoque *σάσις* gangrænæ causa est proximor occasionem præbens sine qua non.

§. XXVIII.

Tantus vero calor non ab attritu, ut volunt, motus progressivi sanguinis efficitur. In generatione enim & incremento tumoris plus affluit, quam refluit, in statu vero æqualis portio affluit ac refluit. Unde minor hic, major ibi contingit attritio: adeoque in principio calor deberet esse major, in statu minor: sed contrarium toto die docet experientia. Tumore quippe penitus efformato & in extensione subsistente, calor major est quam in incremento, & in gangrænâ ob effluxum de-

L z z 2

ne.

negatum affluxus fere nullus est, adeoque nec attritus, calor tamen præfens est vehementissimus. Nec mechanica illa, quod per quatuor e. g. tubulos æqualis liquidi portio possit pelli, eo lem temporis momento ac ante per sex ejusdem diametri effluebat, huc applicari potest. Requiritur enim potentia toties aucta, quoties diameter minor, & cum cylindro immediate & unice continuata: quod utrumque in machina nostra non fit. Sed sanguis e corde propullus omnibus arteriis communicatur, proinde proxima arteria repleta, reliquus qua data porta ruet, quod in toto & ramo partialiter affecto fit; quare portio transitus denegati per totum dispertitur insensibilis; ergo etiam in parte non sensibilem majorem dat attritionem & calorem. Denique supposito non concessio; omnem sanguinem per vasa jam obstructa alias circulantem, jam etiam per partes affectæ vicinas cogi, consequens foret: in peripheria inflammationis calorem majorem existere, quam in ipsa inflammatione, quia ibi motus progressivus maximus, hic fere nullus. Sed contrarium rursus demonstrat observatio. In centro inflammationis & maxime in gangræna calor major est & summus, in peripheria vero minor & successive plane naturalis. In ipsis vero inflammationis punctis motum progressivum auctum & *σάσιμ* concipere, absurdum videtur. Hæc satis declarare puto, calorem inflammationum & gangrænae, non ab attritu motus progressivi dependere, sed potius eundem ab attritu motus intestini, particularum vehementissime inter se agitatarum sanguinis activioris produci: & pro harum particularum activitate & diversa proportionem, diversos etiam caloris gradus & effectus seu morbi decursus generari. Et præter hæc fluida attrita cum externis solidis non producant calorem sed temperant, quod in variis machinis conspicitur, adeoque ulteriori demonstratione non indiget.

§. XXXIX.

Explicata theoria curandi gangrænam generalem ponit indicationem; *σάσιμ* nempe gravissimam ocyus citius expediendam, ut decenti humorum circulo restituto motus intestinalis destruens, impediatur: ne sphacelus succedat, vel stagnante acrimonia caries producat. Ad hæc obtinenda solent huc usque adhiberi fotus & cataplasmata, ex absorbentibus resolventibus aliisque, irrita licet ut plurimum effectu. Optima inter hæc sunt acida & ex spiritu vini parata, quæ fotu continuo & calide applicata, præ reliquis profunt, minime tamen sola sufficiunt, nec circulum restituere norunt. Hinc palmam omnibus præripiunt maturæ adhibitæ partis gangrænosæ incisiones, ita enim exitus stagnanti sanguini conciliatur, ne in corruptionem abire possit, humores acres & copiosi fibrillas in spasmos citantes & distendentes educuntur, & omnibus intentionibus commode satis fit. Non vero scarificationes diffe-

ren-

rendæ sunt, usque dum hostili impetu partes destructæ jaceant, sed ab initio & promte vires infringere magnanimi & prudentis ducis est. Antequam ulterius procedam, repeto sub gangræna a me comprehendi omnes inflammationes enormes cum calore & ardore summo: & non sctricte eam solum, quæ incurata sphacelum relinquit partium musculo-
sorum. Obveniunt etiam casus, ubi e. g. periostium gangrænose inflam-
matur & brevi tempore nisi fiat apertio, non sphacelatis partibus tege-
tibus sed subjectis, sphacelus ossis sequitur: unde & medii quasi sunt,
quos interdum caries interdum sphacelus determinat, singuli tamen cum
inflammatione & ardore summo; quos ob vehementiam decursus & si-
mitem curandi methodum hic inferere placet.

§. XXX.

Panaritium non solum extremitates digitorum, sed & medietatem imo
ipsum metacarpum occupat. Tale vidi in viro 50. ann. sanguineo cho-
lerici temperamenti, apud quem tertium medii digiti internodium pro-
pe metacarpum lateraliter occupaverat, & summis doloribus ægrum affi-
ciebat. Variis vero fotibus & cataplasmatibus adhibitis nihil efficieba-
tur, sed doloribus spasticis incrementibus inflammatio etiam vehemen-
tissima totum brachium occupabat cum febris continua lipothymiis vi-
giliis &c. Hinc fomentationibus & internis frustraneis, sublividis parti-
bus conspicuis & ipso sphacelo instante, digiti metacarpus & carpus
variis incisionibus tentabantur, cruore effluente fumoso & atro copioso,
cum incredibili ægri levamine. Quo facto applicatis hinc fomentationi-
bus continuis ex spiritu vini, aceto, aqua tepida, pars e faucibus mor-
tis eripiebatur, & copiosa succedente suppuratione post aliquot hebdoma-
des in integrum restituebatur, quod sine incisionibus nunquam fuisset
obtentum. Quia vero incisione longius protracta per feri acrioris sta-
gnationem tendo erat abrosus, medii digiti aliqua remanebat immobili-
tas, incurvatio tamen non deerat.

§. XXXI.

Simili loco hærens panaritium in puero 14. annorum cum summis
per dies noctesque doloribus & ardore vehementi, vidi, symptomata
per adhibitos fotus intendebantur. Quare ob sphaceli metum incisiones
celebravi & copioso effluente cruore spisso, ichore remixto, ægrum bre-
vi a malo liberavi. Hortulanum ob paronychia, seu inflammationem
gravissimam periostii, ex doloribus & ardore summo delirium passum,
sols incisionibus a symptomatibus liberatum & curatum scio. Fœminæ
ex contusione ulnæ gangræna oriebatur, eadem vero per hinc inde fa-
ctas incisiones & applicatos fotus curabatur. Ita in scorbuticis atroces
sepe

dolores perioftii & partialiter fixi pungitivi oriuntur, qui nifi divertantur, una sæpe hora vel die, vel cariem vel sphacelum producant, fed incisione impediri poffunt. Vir primarius ex improvifo sentiebat dolorem occipitis vehementem, remotis crinibus, aderat inflammatio magna, incisione propofita & admiffa, pus paucum prodibat, dolores ceffabant &c. Os vero fubjectum nigredine jam dum erat notatum, quamvis apertio quatuor horas poft dolorem perceptum, febat, brevi tamen curabatur.

§. XXXII.

Ex eadem vero neglecta & ferius adhibita, plurima mala ortum trahunt, ita novi virum nobilem, qui ex acupunctura medii digiti medice phalangis dolorem, inflammationem & tandem gangrænam cum febris continua patiebatur, & rejecta omni incisione sphacelo fuccedente periit. Deinde puellam vidi ex neglecta paronychia sphacelum offium digitorum paffam. Quæ exemptis duabus phalangibus ultimis, fuccedente callo reftituebatur. Puerum vero cariem inde reportaffe cum tendinibus destructis & fistulam incurabilem obfervavi, quare digitus amputatione tollebatur.

§. XXXIII.

Sphacelus, plerumque gangræne vel neglecte vel graviori fuccedit, non raro tamen, licet eadem non præcefferit fiftitur; *σάσω* fanguinis plenariam femper fupponit, non æque gangrænam, fed etiam à defectu virium vitalium & motus atonia plenaria dependet. Ratio caulalis ea eft: quia omnes corporis partes, maxime fanguis in corruptionem putridam funt proclives, & per perennem & indefinentem fanguinis motum progreflivum proportionatum, confervantur; fic *σάσει* graviori contingente, & communicatione circuli vitalis denegata, ejuſdem partis mortem confequi eft neceffe. Merito itaque talis effectus *νεκρώσεως* feu mortificationis nomine venit, quia pars confortio vitali orbata eft; quamdiu enim adhuc circulatio, tam diu vita adef, hac denegata, eadem perit. Unde facile patet paffivum fe gerere sphacelum, activum vero apparere, fi falia diffoluta acriora & cauftica evadentia, in vicinis partibus fpafmodice constringendo & destruendo vafcula, fimilem *σάσω* inferant, & partes circulo privent, quapropter sphacelus ſerpens dicitur, non per fe, fed per accidens. Quod ut præcaveatur, pars emortua pluries in partem ufque ſanam ſcarificanda, quo ſero acriori rodenti concedatur exitus, & pars diligenter fovenda, ut citetur influxus fanguinis. Adeffe sphacelum mortificationem partis deprehendimus: ſi tumor inflammatorius fiat flaccidus, pallidus, lividus, niger, frigidus, ſenſus & motus expers; quibus per fe indigitatur, & à gangræna ob ſigna contraria egregie diſtinguitur. Si ſphacelo incipienti adhuc, prompte per ſcarificationes & fotus
auxi.

auxilium fertur, pars affecta aliquando conservatur, citissime alias in sphacelum perfectum abiens.

§. XXXIV.

Quia pars sphacelata plenarie vita privata est, non admittit restitutionem, sed separatio mortui à vitali fieri debet. Quæ si *σάσις* gravissima fit, ut ex contusione vehementiori frequenter contingit, ita ut restitutio circuli sperari haud possit, amputatione omnino est removenda, ne per obstructionem continuatam pars sincera trahatur. Quando autem sphacelus in partibus mollibus subsistit, & labes magis partialis est, tantam vasorum deperditionem conjunctam non habens, vel ab interna causa vel externa; ad hujus separationem non cultro, nec ferro, nec causticis æque opus est, omnia stant post principia. Quippe pars emortua, nisi robore & appulsu sanguinis circulantis unice & in accuratissimis corrupti & vivi terminis separatur, unde & pus in marginibus peripheriæ producitur: natura vegetior absque illis omnia potest, & contra labefactata deficiens & vacillans ab iisdem nihil adjuvatur; quod exemplo sphaceli ab interna causa liquet. Cauterium, mortuum mortuo addit. Caustica serum redunt acrius, unde progressus ejus augetur, & sæpissime male cessisse experientia docuit. Culter vero determinatas vivi & mortui fines haud agnoscit; proinde singula separationem unice à natura expectant, qua deficiente deficiunt.

§. XXXV.

Sphacelus ab interna causa nempe debilitate & defectu spirituum nec non partium atonia plenaria, *σάσις* gravissima fiens, pessimus est, periculumque lethalis: interdum tamen curatur, proprio naturæ robore, parte mortua separata. Amputationem vero hoc loco adhibere inconveniens est, cum malum in massa sanguinea latitans non possit una amputari, fugienda potius est, quia frustranea per se, & doloribus & metu vires minuendo mortem accelerat. Si vero contrario plane modo natura internis confortetur, & fortibus ex aromaticis balsamicis spirituosis &c. tono fibrillarum roborato, affluxus sanguinis alliciat & conservetur, pars affecta diligenter & continuo fomentetur; si non curari, sæpe tamen ad longum tempus conservari possunt ipsa plane sphacelata membra. Bene etiam notandum quod nec *εύρηκα* illud chirurgorum, seu suppuratio obtenta, spem restitutionis certam promittat, sed dubiam relinquat, optima licet præsentè suppuratione æger tamen opinione citius moritur. Hinc lucem acquirit vulgatum illud in morbis acutis & præcipuè malignis: pulsus bonus, urina bona, æger moritur, non alia forte de causa, quam quod *νέκρωσις* in corpore jam dum præsens sit. Similia enim phæ-
nome-

nomena in ægris externe sphacelo afflictis, & in vesica sedem habente, observare licuit, cum adjuncta sola de jactura virium, querela &c. Ad dictorum comprobationem exempla quædam subjungere consultum duxi.

§. XXXVI.

Pnerum ob ligaturas fortiores sphacelo digiti annularis correptum, per factas scarificationes & adhibitas fomentationes, separatione obtenta, curatum vidi. Alio tempore offerebatur infans duorum annorum, qui totum scrotum cum urethra, gangræna correptum exhibebat, ob urinæ suppressionem. Quia vero in tanta inflammatione succurri haud poterat; cataplasmate licet exhibitio, altero mane, totum scrotum cum dimidio urethræ & ultra secundum longitudinem sphacelo erat affectum. Hoc viso statim scarificationes egi, & solo adhibito cataplasmate separationem mortui spontaneam expectavi & obtinui, eoque modo inventis hinc in urethra duobus calculis albidis, mali fomite, & exemptis, infantem novo scroto instructum felicissime curavi; foramen per quod juxta pubem urina profliebat consolidabatur, & totum penis latus restituebatur optime. Alium casum novi in viro adulto cum deperditione per sphacelum totius scroti, & parte ipsâ sinistri testiculi, bene tamen restituto & sano. Affectum quoque haud ab similem se olim in Nosocomio Amstelodamensi notasse, retulit mihi Facultatis Medicæ h. t. Decanus spectabilis B. Meibomius, in viro quodam, qui ex lapsu in scrotum magnam contusionem passus, totum illud gangrænatum & sphacelatum exhibuit; factis vero scarificationibus & fotibus applicatis scrotum sphacelatum secessisse nudis conspicuis testiculis, quos nova tunica inductos fuisse scroto non dissimili & curationem optime peractam, memorat.

§. XXXVII.

Vir. 60. ann. experiebatur sphacelum pollicis pedis sine inflammatione sensibili, sed solo sensu obdormiendi & frigoris percepto, tumore aliquo œdematoso obvio cum febris irregulari. Ex adhibitis scarificationibus & continuis fotibus ex spiritu vini, separatio partis sphacelatæ, albo conspicuo circulo eveniebat; sed optima præsentente suppuratione, curata fere una labe, ex improvise alia macula nigra efflorescebat, itidem optime suppurans, separationem cunctabatur. Tandem inter spem & metum suspensus eventus firmabat, cum die 21. post fati absque ulla lucta, cum pulsu bono, unina bona &c. cederet; quod docet suppurationi in his casibus fidem adhibendam non esse; id quod in prognosi bene observandum.

§. XXXVIII

§. XXXVIII.

Fida memorati Dn. Eggebeckii experientia & relatione probatum habeo. Virum 70. annor, sphaelum infimi pedis ab interna causa passum, adhibitis scarificationibus & ex solo spiritu vini fomentationibus continuatis, conservatum esse ultra dimidium annum. Sphaelo in tarso subsistente, tanta ibidem acciderat separatio, ut circumcirca nulla nisi per tendines restaret connexio, & pede moto aridorum ossium collisio exaudiretur. Huc usque pluribus id testantibus conservatus, novo mærore confectus decessit. Ab hoc, exemplum haud alienum, me vidisse memini Berolini in paupere puella adulta, quam ultra quinque menses pede infimo ad tarsum usque toto sphaeloso, fomentis ex spiritu vini fabina & ruta roborato, applicatis conservatam scio: bono ordinarie præsentente appetitu, insignis conjuncta erat vjrium debilitas. Alia, capitis & abdominis quoad integumenta sphaelati exempla, similiter curata observavi, sed prolixitatis causa prætermitto.

§. XXXIX.

Pertractatis jam quantum pro meo scopo sufficit obstructionibus in vasis sanguiferis evenientibus: jam operæ pretium duco pauca delibare de obstructione viæ seu ductus liquidum excretorium derivantis. Exempli loco præ reliquis conspicua frequens & omnibus phænomenis sæpe stipata, aridet fistula lacrymalis dicta. Si quisquam est affectus, qui varie chirurgorum ingenia exercuit eorumque operam propemodum illusit, est certe hæc ipsa fistula lacrymalis, cujus genuina idea & decens medendi ratio in plerisque desideratur, ab aliis confuse adeo traditur, ut Cancrum conceptum, inde elicere, minime sit integrum. Alios enim morbum hunc cum aliis similibus diversis tamen confundisse, alios pro simplici & vulgari fistula seu ulcere fistuloso habuisse sicque tractasse, scripta ipsorum testatum faciunt. Quæ ortum traxisse videntur ex ignorantia partium affectarum & minus distincta phænomenorum consideratione. Habet quidem hic affectus ratione phænomenorum analogiam cum fistulis, theoria vero & curatione toto cœlo ab illis est distinctus.

§. XL.

Non enim fistula lacrymalis in purulento, ut volunt, ulcere causaliter consistit, sed genuinam & immediatam sui causam semper agnoscit, in ductus nasalis obstructione, à quacunque id demum causa contingat. Posita quippe tali obstructione, fistula præsto est: quod ut magis pateat, distinctio notanda inter fistulam lacrymalem incipientem seu recentem &

Tom. V.

A a a a

inve-

inveteratam. Verum est dici ordinarie fistulam lacrymalem non prius quam pure scatentem, sed male, confundunt enim hi symptomata cum idea morbi. Humores stagnantes in corpore varie degenerant & acridinem contrahunt, quod & hoc loco erit admittendum: ubi fluidum lacrymale ab exitu retentum, sicque fibrillas parietum sacci erodendo pus producit; & præterea ipsum fluidum lacrymale, sola *scæci* consistentiam puris assumit, quod in oculis sanis religatis & ductu lacrymali compresso ad oculum deprehendi potest. Et nemo fistulam lacrymalem rite concipere sibi poterit, si bene aperto ductu lacrymali liquida omnia excernantur infra per nares, quæ proinde superiora versus non regurgitabunt, quod tamen essenziale ejusdem est phenomenon. Pus itaque nec caries unquam hic producet fistulam, si modo non adfit obstructio, & defensus impediatur.

§. XLI.

Sic nova Anelli methodus injiciendi per puncta lacrymalia, aliquoties de die adhibita, puris quidem acrimoniam præcavere, & parietum sacci ulteriorem erosionem imminuere potest, quia sæpius repurgat, sicque fistulam benignam conservare. At veram hujus fistulæ ideam & injectionis naturam pensitanti; obstructionem inde tolli plane & curam perfectam obtineri, sibi persuadere, erit difficillimum. Concederem quidem præservandi gratia, nec non in incipienti & recenti malo, simplici forte pituitæ & leviori remora in viis lacrymalibus restitente, locum habere posse, cum vero plerumque incipientes hæ fistulæ, vel non animadvertantur vel negligantur ab ægris & ipsis non raro medicis, ordinarie erit frustranea: quia sufficientem impetum ad obstructionem inveteratam & coalitionem parietum sæpius conjunctam removendam, injectio haud præstare potest. Stylus vero per punctum lacrymale laboriosè & dolorifice in saccum protrusus, nequaquam optatum effectum largitur: quia ob exilitatem cum impetu adactus facile & varie incurvatur, transpressus vero nova & p. n. foramina sæpe efformat, unde non raro fallacias in medendo commissas esse suspicor; sæpius vero transactus stylus nec idem foramen semper ferit, nec diametrum potest reddere majorem, adeoque curam nec initio succedentem, multo minus constantem efficit, quod rationi liquet, experientia confirmatur. Superiora probant etiam, absurdam esse curandi methodum ex mala laudata theoria, ulceris suppurantis in fistula ortam, ulcus curare velle ut fistulosum; inde fit, quod alii per caustica curaturi, saccum destruendo oculum lacrymantem relinquunt: alii vero fistulæ fomitem corrigere, sicque ulcus & callositatem per acria & suppurationem removeve intendant; adeo ut in morbi idea decepti, ulcus scorbuticum fistulosum incisione curatum, pro fistula lacrymali venditent.

§. XLII.

§. XLII.

Non ulcus, non caries, primario curari possunt; sed liquidum stagnans derivandum, ne *scoræ* sua lædat. Duplici id potest procurari methodo: vel novam viam parando: vel naturalem canalem referando & in pristinam dignitatem restituendo. Prior modus, in quo perforatio fit ossis unguis cum sacco lacrymali, modo superius, modo inferius, & novus canalis stylis plumbeis firmatur, huc usque fuit usitatus, utrumque bono cum successu factum vidi. Quia vero duriores paulo, & cura constanti expectanda laboriosam valde esse observavi, faciliorem methodum circumspiciens de via naturali obstructa sufficienter referenda cogitavi. Quod & perpensis circumstantiis exoptato eventu haud cariturum judicavi; occasione vero data, eandem in nauta tentare non destiti sequentibus.

§. XLIII.

Nauta laborabat per duos circiter annos fistula lacrymali sinistri oculi, in cantho majori p. n. tumorem exhibens, quo presso regurgitabat per puncta lacrymalia, materia purulenta. Incisione hinc tumoris lente facta, saccum detexi, & altero die fluido repletum ipsum saccum aperui: ulterius stylum ferreum in sacci aperturam sollicite intrusi, & ibidem inferiora versus tornatilli nisu pergens remoram valde renitentem tactu deprehendi, pressione vero fortius paulo adhibita, eadem superabatur stylo profundius per nares pergente. Hoc modo obstructionem nunc sublata per suavis, syringa aquam simplicem tepidam injeci, quæ & per nares transibat; hinc stylum plumbeum fere rectilineum acus majoris crassitiei, in canalem reposui, postea vero diebus sequentibus, stylum pennæ corvinæ minoris diametrum æquantem adhibui; & sic semel de die vel etiam bis stylum extrahendo, injiciendo aliquoties per vulnus ad nares, & stylum rursus imponendo, & relinquendo per 14. dies continuavi, absque ullis aliis adhibitis remediis: vulnus vero externum ad consolidationem usque, solis carptis linteolis replendo, apertum servavi. Denique ad consistentiam & firmitudinem parietum sacci formandam, sacharum Saturni cum viridi æris mixtum, per octiduum adhibui per vices. Quo facto stylum emisi, per diem, & omne fluidum transire & defluere notavi, transitu vero continuante, consolidationem permisi exoptato cum successu. Sed cum fere vulnus esset consolidatum, febris continua ex ira graviore correptus æger succumbebat; per morbum bene se habente ductus nasali & oculo. Visitare vero post mortem haud concedebatur.

§. XLIV.

De fistula proinde lacrymali rite curanda, cum amico meo sermone forte habito, idem de dicta methodo, meditationes suas fidelissime aperuit. De eadem instituenda, brevi post in manus venit, *Traité des opérations de Mr. Garengot*, qui primus quod sciam, litteris expressum id docuit, nosque in sententia corroboravit. Eandem methodum, anelliana methodo per tres septimanas adhibita minime tamen juvante, nobis præsentibus à Dn. Dr. Heistero in maxime venerando quodam præfule reiteratam vidi, bono huc usque cum successu. Præter vero ante dicta, injectiones ex aquis mineralibus, essentiis & decoctis vulnerariis, spiritu vini, Aq. Calc. viv., factæ sunt; stylus vero adhibitus est, modo solidus, modo cavus pro liquidi transitu, vulnus linimento digestivo & lapide infernali, apertum servandi gratia, interea curatum est, pro derivatione præstanda interne purgancia, externe scarificationes ut & topica sunt usurpata. Sicque laboriosa & complicata Ἐγχεύεσται, decem præteriere hebdomades.

§. XLV.

Quando vero obstructions in glandulis & his continuis ipsis exilissimis vasculis lymphaticis contingunt, tumores enascuntur serosi, frigidi dicti & chronici. Ejusmodi tumores vel in poris & glandulis, à fluido collecto & diducente tanquam causa proxima continente, novis efformatis cavitatibus radicanter, ut in tumoribus œdematosis cysticis &c. vel in cavitatibus naturaliter præsentibus, humoribus appellentibus collectis, ut in cavitate abdominis scroti &c. hospitantur: ut alia non memorem. Pro diversitate tamen temperamenti totius, & subjecti, nec non materiæ localiter stagnantis conditione, ratione quantitatis qualitatis & motus, ingens tumorum oritur diversitas, quæ proinde non unimodum servat decursum, & curationem diversissimam exposcit. Solent vero ejusmodi stasium seu tumorum fabri frequentissime esse acor, pituita, & atonia: quanquam quidem negari haud possit, externas injurias ut contusiones, plurimum conferre, ab illis tamen frequentius oriri videas, exemplo scorbuticorum cachecticorum & paralyticorum.

§. XLVI.

Ad dictorum illustrationem haud forte injucundum, spero, de herniis scrotalibus vulgo dictis quædam afferre, eo potissimum nomine, quod theoriam earum & curationem plerumque minus sufficientem offenderim. Si usum loquendi receptum respicio, herniæ vox improprie tumori-

moribus testium & scroti propriis tribuitur, unde facilis est confusio, non nisi à materiali discrimine deprehendenda. Etenim secundum genuinam pathologiæ rationem, hernia proprie dicta est prolapsus intestinorum & omenti, reliquæ vero ut sarcocele hydrocele &c. proprie tumores notant, non nisi *ἀνώμας* herniæ dicendæ, frustra enim repositionem tentaveris. Hernia aquosa per se absque conjuncto hydrope, distincte considerata, sedem in tunica vaginali seu processu peritonæi agnoscit, & producitur, quando ob obstructos glandularum poros & ipsa vascula lymphatica læsa & in specie rupta, humor aqueus p. n. colligitur. Occurrit in omni ætate, adultis & recens etiam natis infantibus. Dignoscitur extensione instar vesicæ unius ordinariæ lateris scroti, pressioni ut vesica aqua extensa cedit, nec deprehenditur testiculus, tumor vero est permanens, reliqua signa ab aliis memorata magis sunt incerta, vel non universalia.

§. XLVII.

In cura intentio est, liquorem collectum removere, & ejusdem scaturigines destruere. Unde & duplex curatio ortum duxit, altera palliativa, altera perfecta & plenaria; illa aquam derivante: hæc ipsum fomitem corrigere intendit. In infantibus & pueris ordinariæ & facilius, emissio liquore contento, fotibus calidis confortantibus & resolventibus nec non emplastris applicatis per aliquot tempus, curatur: nisi quidem diutius duraverit malum, & testis simul vitiatum sit. Idem vero in adultis non æque succedit, nec punctio toties quoties opus, reiterari semper potest: multo minus absque ulteriori noxa cum hac cura palliativa senescere queunt; ut erronee sibi persuadent. Experientia illi haud edocti videntur, quod liquidum contentum non raro, post ter quaterve repetitam punctiorem, imprimis in scorbuticis, adeo purulentum fuscum & spissum existat, ut elici paracentesi amplius vix possit; sed ex punctiõne frustra nea acerbi non nunquam sequantur dolores. Cujus gratia & illud maxime notandum, quod in herniis aquosis per annum & ultra durantibus, acrioris seri stagnatione & accubitu, testiculum plerumque vitari, putredine & corrosione affici, tumidum scirrhosum & cartilagosum reddi; sicque herniæ aquosæ inveteratæ, carnosam ordinariæ, vel testiculum affectum saltim jungi. Unde jam instructio necessaria petenda? & quid punctio proderit? hic instructiõne opus, at omnes deficient. Præter hæc scirrhositas non terminatur in testiculo, sed progressiva & cancerosa fere reddita glandulas processus peritonæi inficit scirrhositate, quæ si anulum transcenderit, malo neglecto incurabili reddito de vita actum est, absque periculo ante conservanda.

§. XLVIII.

Non itaque sufficit cura palliativa ad conseruationem, nec applicari cum effectu semper potest; alia requiritur stabilior & perfecta. Ad hanc obtinendam fetaceum per scrotum ducere suadent, eoque modo glandularum & vasculorum læsorum suppurationem producere. Incertam vero esse methodum nec sufficere, non illud solum punctum, per quod fetaceum transit solum affectum; sed totum non raro saccum in culpa esse, pœnsitantibus, obscurum esse non potest: affluxum potius auget quam imminuit, unde cura inconstans derivanda &c. Alii prudentius rem gesturi, & testem tam nobile, modo non ad vitam necessarium membrum conseruaturi, mediante incisione totum processum aperiant, hinc lintheaminibus carptis infarctum, ad suppurationem glandularum & vasorum destructionem cogunt. Sed nec ita æger ab recidivo tutus & liber est, experientia teste: quia non omnia glandularum & vasculorum vitia æque & certe destruuntur. Sic & ex supra allatis, quia ordinarie testiculus simul est vitiatum, & glandulæ in anulum usque sæpe scirrhosæ sunt, sponte plerumque hæc curandi methodus corrui.

§. XLIX.

Omnibus tandem irritis, tutior adhuc & uniuersalis misere afflictos & quasi destitutos, liberandi restat modus, modo ante anulum adhuc existat malum. Hunc in finem, facta in superiore parte scroti incisione satis longa, processus integer e scroto separatus, filo forti complicato constringitur & abligatur, & consolidatio decenter expectatur. Hocque modo omni recidivæ occasio præciinditur. Periculum vero vitæ nullum est, si rite omnia obseruentur. Herniæ carnosæ, ut dixi, sæpissime aquosis ut effectus junguntur, non raro tamen ex contusione testiculi, ut ex nimia castitate stagnante semine in epididymidibus, nec non excessive & illicite culta venere primo oritur hernia carnosæ, per accidens sibi jungens aquosam, ob dilacerata vasa, unde altera ab altera sæpius comitatur. Ita quam plurimas hernias aquosas infantum sæpe & puerorum in aliis citius in aliis tardius, per fomentationes vel emplastra adhibita, ablatas, expertus sum.

§. L.

Puer 14. ann. alebat herniam aquosam satis magnam, cum præsertim jam dum vasorum spermaticorum in anulum usque intumescencia & duritie, qui tamen post emissionem aquæ, sola sed continua Emplastri impositione, perfecte restituebatur. In alio puero 7. ann. post multam

tam operam cedere hernia aquosa nolebat, sed potius crescebat. Quapropter curationem perfectam intendens, sectione processum detexi, in eoque testiculum livido atrum, putridum, offendi, ideoque processum contrinxi, & post tres septimanas integerrime curatus est. Vir nobilis herniam aquosam ultra pugni magnitudinem gerebat, & adhibita aliquoties punctione, curationem perfectam expetebat. Hinc incisione facta secundum scroti longum, saccus apertus exhibebat testiculum extensum, durum, & ad extra cum epididymidibus coriosum & callosum, quare processus constringebatur, & vulnus IV. hebdomadam spatio consolidabatur.

§. L I.

Miles nobilis 60. ann. laborabat hernia aquofocarnosa sinistri lateris, quæ in longitudine decem, in latitudine quinque æquabat pollices. Æger ex hoc affectu, vel acrimonia rodente, vel mole gravante, tum in ipso scroto seu testiculo, tum primario in dorso circa renes, summos patiebatur dolores, unde somno privatus & viribus, summe erat debilis & confectus. Hinc ad dolorem leniendum fiebat punctio, sed pauculæ tantum cruoris guttulæ prodibant; intentata vero cura, processus adeo extensus per incisionem longam detegebatur & separatus, filo firmiter constrictus, tollebatur. In tumore perlustrato magna cruenti liquoris copia continebatur cum tumidis & scirrhosis glandulis. Substantiam vero testiculi, partim putredine friabilem, partim vero perfecte, quod mirandum, cartilagineam & quasi claviculis transactis ornata deprehendi, & tunica albuginea cum epididymidibus tota erat cartilaginea. Post peractam operationem æger bene & melius quam antea se habebat, dolores ex voto cessabant, nec febris major aderat: & vulneris consolidatione optima succedente quinque septimanarum spatio bene curabatur. Interjecta vero una hebdomade, qua de causa nescio, in febrem incidit, obque summam debilitatem morbo decessit. Durante consolidatione urina procedebat cum copioso sedimento, & fere purulento coagulo, quod de labe interna suspicionem movebat, eventu idem comprobante.

§. L I I.

Denique sequens casus, ob complicatas hernias, curiosus, subjungi meretur. Vir 66. ann. per multos jam annos laboraverat hernia intestinali: hinc accesserat etiam aquosa, sustentatis inde in scrotum tendentibus ab aqua subjecta intestinis: jam casu quodam ad iram graviolem commotus, dolorem sentiebat in testiculo ejusdem lateris per dies noctesque maximum; quo per octo dies tolerato, curationem expetebat aut mortem, quare illa, adjecto incerto ob ætatem eventu, est pro-

posita, quam cordatus tamen efflagitavit. Operationem quoque forti & constanti animo sustinuit: ubi processus aquam fuscam, testiculus vero tumidus dissectus, pus genuinum flavescens spissum in medietate exhibebat; cum arrosione & incipienti callescencia parietum. Sicque una, quod aiunt, fidelia duos deabare parietes, una sectione misere afflictus, a tribus herniis, aquosa, incipienti carnosa, & intestinali liberatus est, & absque ullis succedentibus symptomatibus, curatio intra mensem obtenta & absoluta est.

§. LIII.

Liceat mihi triplicibus his vulgo dictis herniis, triplicem etiam causam memoratam accommodare, respective enim acor in carnosa, pituita in aquosa, atonia in intestinali magis occurrit. De illis hactenus brevibus egi. Jam denique de atoniæ vitio speciatim pauca adicere placeat, ob neglectam imprimis theoriam ideoque debitam & necessariam praxin contentim quasi tractatam. Atoniæ productum sunt herniæ intestinales & imprimis scrotales. Hernia proprie dicta, est prolapsus occultus intestinorum, adæquate omenti, extra suum locum, partes continentes distendens, adeoque sub tumoris specie apparens. Unde causa, materia, & curatione, distinctus ab aliis herniis morbus est. Oritur ex relaxatione annuli & atonia peritonæi, unde intestina partim proprio pondere, partim a musculis abdominis & diaphragmate compressa, opitulante lubricitate, qua data porta & debilissima resistentia ruunt, herniamque excitant; a ruptura vero peritonæi rarius forte contingit, in subitaneis enim casibus & herniis examinatis peritonæum extensum inveni. Dignoscitur hernia intestinalis ex tumore indolenti ordinariæ, decumbentibus, & pressio manibus tumore retrocedente cum murmure plerumque, moventibus redeunte, testiculo simul contrectabili, ut & ex prægressis &c.

§. LIV.

Ut vias publicas liberas esse convenit, sic & intestini prolapsi & angustati repositio, & in decenti situ conservatio omni modo præstanda. Intendunt id plurimi arcanorum absurdi patroni, per transplantationes, tractionem per fissam quercum &c. quia vero hæc superstitiosa, nullam causarum connexionem admittentia, merito ex solidiori medicorum praxi eliminanda: superstitiosis empiricis commendo. Per interna vero medicamenta, atoniam hanc corrigere sibi fingentibus, incitiæ & frustra nei laboris pœnas reportare permitto. Mirifica sane ex decem, viginti guttulis, in hanc partem resultabit adstrictio & consolidatio. Certius paulo in situ naturali, bene reposita intestina conservantur, in leviori-
bus

bus saltem herniis, per varii generis & structuræ ligaturas. Omnes vero hernias intestinoscrotales quamvis reponibiles, iisdem coerceri & retineri posse; imo quod majus est, in adultis ex adhibitis aliquandiu ligaturis, sanationem & restitutionem perfectam obtineri, credulis lubens relinquo, rationi & experientiæ enim contrariatur.

§. L V.

Illud urbium & locorum imprimis maritimarum incolæ, ut nautæ, operarii &c. utpote durioribus laboribus dediti, oneribus magnis portandis, trahendis &c. toto die testantur. Frequenter enim & magnis afficiuntur herniis; qui tamen afflicti, bonam & fortem ligaturam comparare vel non valent, vel recusant, si vero laboribus continuatis ligaturas adhibent, ob summos dolores, continuum affricum indeque exulcerationem, easdem ferre sæpius est impossibile. Aliis, bonis ligaturis munitis, ob graves labores, intestina inter musculos & compressionem instrumenti, vi protruduntur, unde lipothymias, gangrænam, sphacelum & mortem experiuntur. Plenariam vero curationem, sperari haud posse, ipsa theoria demonstrat. Cessante enim partium incremento, ex ligatura nihil expectari potest quam contractio aliqualis læsarum partium. Simplex vero peritonæi curvatio ad stabilem curam haud sufficit, sed remota ligatura a quovis impetu rursus relaxatur. Difficillimum est tonum partium deperditum, causa etiam correctâ, restituere; eadem vero perpetuo restante impossibile est. Attamen præsentibus intestinis tendentibus & prementibus cum lubricitate perpetua conjuncta, egregiam sibi imaginantur constrictionem, stabilem admodum consolidationem.

§. L V I.

Missis aliis, & ut taceam etiam casus, in quibus compressio per ligaturas, locum plane non habet; sufficienter cuique patebit, non solum sufficere ligaturas: sed etiam per sectionem misere afflictis frequentè esse succurrendum, necessitate ita idem efflagitante, etenim conservare decet hominem quousque possibile. Minime vero fas esse & rationaliter actum puto, illam operationem, ut turpem designare, & convitiis ut inutilem, periculosissimam tamen proscindere, cum æque excelens sit ac reliquæ, ac pari necessitate ac laude ægris succurrat; sæpeque ex mortis faucibus miseros eripiat. Abusus vero non tollit usum, quod virum cordatum non debet movere: periculum vero vitæ quod tanti æstimatur, si rite administratur operatio, nullum est per se, sed contradicentis inscitiam arguit.

§. LVII.

Ad testis tandem privationem turpem & religiosam provocant, quem conservare una cum herniæ curatione operam navant, aperiendo scilicet, post reposita intestina, scrotum cum peritonæi sacco per incisionem, & anulum hinc inde incidendo, hincque replendo sacco & anulum linteis convolutis, & digestivis acribus adhibitis, per suppurationem novam carnem ex annuli & peritonæi processus marginibus producunt, transitum intestinis denegaturam, sicque remoram prolapsus procurasse judicant. Facit etiam hic modus in delicatoribus & quieta vita, suum sæpe officium, in laboriosis vero pressioni resistere satis non potest, sed cedendo prolapsum permittit. Necessario itaque si curatio constans fieri debet, saccus peritonæi cum testiculo & vasis contentis abligandus est, quæ omnium stabilissima & certa cura est. Jam perpendendum restat, utrum melius sit miserum, ob laborandi inpotentiam sæpe mendicum, vel in mortis periculo versantem, unius testiculi detrimento ex miseris eripere, quam cum duobus in iisdem turpiter pati perire. Prius sane omnes mecum rectius amoris & misericordiæ officium esse judicabunt. Et quid proderit affecti lateris testiculus, per tot annos ligaturis fortioribus vasis ejus compressis? quanta tum erit ejusdem facultas in generando, & quid detrimenti afferet ejus ablatio? cum duobus præditi testibus nihil amplius possint, quam copiosius veneri litare, quod de scopo generationis non est; & observationes medicæ docent, uno sæpe testiculo præditos, longe copiosorem producere prolem & alacrius concumbere: quod in hernia sectis, qui ne curationem expectare potuerunt, sed coitum celebrasse foemellasque imprægnasse observavi. Quapropter fulmen illud nullius æstimandum, sed operationi herniæ intestinoscrotalis rite adhibita, sua merito relinquenda est necessitas & dignitas.

§. LVIII.

Tali methodo plurimas hernias, ligaturis haud coercibiles curatas vidi, absque tanto vitæ periculo & crudelitate; quas brevitatis gratia recensere hic superfedeo. Inter alia virum nobilem hernia scrotali laborantem, cui testiculus ejusdem lateris in inguinæ latebat flaccidus, quapropter & ligaturas ferre nequibat, sectione mediante felicissime curatum observavi, & quamvis in his operosior & periculosior paulo cura existat, necessitas tamen eandem urget. Vir operarius 40. annorum septem liberorum parens, laborabat hernia duplici capitis magnitudine, ob egestatem panem mendicando quærebat cum liberis; curatus hinc est sectione utriusque herniæ, sicque restitutus, liberis panem alacris & fortis promeruit. Similem plane casum in viro quatuor liberorum patre, obser-
va-

vavi; qui ligatura fortius adhibita præ doloribus labores ferre non poterat, laxiori vero applicata, herniæ prolapsum patiebatur, sectione integre curabatur.

§. L I X.

Herniæ incarceratæ exemplum occurrit in fœmina 72. annorum, quæ inde post octo dierum obstructionem pertinacissimam alvi, patiebatur singultum putridum, sudorem frigidum, lipothymias, frigus extremorum, pessimis signis præsentibus. Eadem admiffa statim operatione, intestinis repositis, omnibus symptomatibus mox cessantibus liberabatur, aliquot sedes experiebatur & quietem, & absque ullis symptomatibus convalescebat, abhinc integerrime vivens; operatio vero erat necessaria, quia reponi nullo modo poterant. Virum 31. annorum ligaturas ægrefertentem, qui equitando sibi contraxerat herniam incarceratam minima reponibilem & memoratis symptomatibus præsentibus, facta sectione, & repositis intestinis, felicissime curavi.

§. L X.

Vir hernia laborans, sectione necessaria dissuasa & neglecta, ligatura licet munitus, quantum possibile, casu quodam reportabat herniam incarceratam & sphacelum, unde mortem. Similem fere casum a B. meo parente Med. Dr. relatum habeo de nobili quodam viro, hernia admodum magna laborante. Cui decumbenti retrocesserat & manu reponi potuerat. Attamen nullis etiam optimis & robustis ligaturis vel strictioribus dolorificis, vel laxioribus, in cavitate retineri & conservari potuerant intestina. Quapropter misere vivere coactus; sectionem expetiit; deficientibus vero peritis, tandem in herniam incarceratam incidit, & misere in mediâ ætate occubuit. Hæc intentioni meæ satisfacere judico, latius quidem deducenda, imo & plura essent addenda. Quia vero ulterioribus meditationibus tempus haud sufficit, quin urgear potius crudiora hæc, ad limam haud revocata, impressioni tradere; reliqua, quæ defunt, alibi opportunius tractanda, reservo.

T A N T U M.

B b b b 2

M U T A T

2 8 1 1 2

APPEN-

CLX.

DISPUTATIO
MEDICO-CHIRURGICA,
MICH. ADAM. GUSOVII.
QUA NOVUM PARACENTESEOS
INSTRUMENTUM OFFERTUR.

Regiomont. 15 Octob. 1723.

H h h h 2

